

מובא במשנה שחייב תשלומי נזיקין הוא כשהוזקו 'נכסים שאין בהם מעילה'. ע"כ מבררת הגמרא, במה מדובר? כידוע שהמזיק קדשים פטור משמום שכתב "שור רעהו" ולא שור של הקדש (עיי' לז: ולא בשיטת ר"ט).

לכן יש לעיין מהם הנכסים שאין בהם מעילה, כלומר, הם נחשבים "שור רעהו" לעניין תשלומי נזיקין. הגמרא מביאה שתי הצעות לאותם נכסים שאין בהם מעילה:

- רבי יוסי הגלילי- קדשים קלים ממון בעלים, ואין בהם מעילה ולכן חייב בתשלומי נזיקין (רבינא לומד זאת גם מבן עזאי).
- רבא- נכסים שאין בהם מעילה, כלומר, נכסי הדיוט.

כל שיטה מעלה עמה קושיות, בין בהבנת הדרך, ובין בהקשר לאופן הלשוני שבה בחרה המשנה להגדיר אותה.

רבי יוסי הגלילי מלמד אותנו שקדשים קלים הם ממון בעלים, וכך פסק הרמב"ם (נזקי ממון פ"ח ה"ב-ג):

שלמים שהזיקו גובה מבשרם ואינו גובה מן הבשר כנגד האימורין שהאימורין של קדשים קלים מועלין בהן כמו שביארנו בהלכות מעילה, וכן תודה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מן הלחם הבא עמה שאין הלחם מכלל הבשר. כיצד גובה, שיאכל הניזק וחבורתו מן הבשר בקדושה כנגד חצי נזק שלו..

כלומר, בשלמים יש מורכבות, הבשר לגבוה ואימורים לצורך גבוה. ולכן החלק של הבשר הוא כממון בעלים, ואם כך עולה מספר קושיות, וכך מקשה קצות החושן (סי' תו,א):

אמנם קשיא בדברי הרמב"ם שכתב בפ"ח מנזקי ממון (ה"ב) שלמים שהזיקו גובה מבשר ע"ש, והוא כר' יוסי הגלילי, ובפרק (ח') [ב'] מגניבה (ה"א) כתב הרמב"ם הגונב קדשים מבית בעליהן בין קדשי קדשים בין קדשים קלים הרי זה פטור מכפל וע"ש, **ואמאי פטור מכפל גבי קדשים קלים כיון דס"ל ממון בעלים?**

אם קדשים קלים הם ממון בעלים, אזי חייב הגנב תשלומי כפל כשאר גניבות (וכן לעניין קידושי אשה בק"ק שאינה מקודשת). ותיירץ האור שמח כך (גניבה פ"ב ה"א):

כן דוגמתו סברת רבינו גבי קדשים קלים, **דאע"ג דלית ליה דין ממון ביה**, שאינו יכול למוכרו וליתנו במתנה ולקדש בו אשה, **מ"מ בדבר דהא דבעינן שיהא שלו הוא רק ענין תנאי פרטי, מקרי בעלים לזה**, כיון דאכילה שלו מצד שהוא בעלים, ואין אחר רשאי לאוכלו, ולכן בתם שהזיק דצריך קרא למעט שור הפקר, ופירש הגמרא (ב"ק י"ג ע"ב) דסד"א אם קדם אחר זוכה בו יגבה מניה, כיון דאין שום שעבוד על נכסי הבעלים, רק על התם לגבות מגופו בלבד..

ז"א שבקדשים קלים יש בו דין בעלות פרטית של האדם, אך אין בו דין ממון. כלומר, מותר לאדם להשתמש ולהנות מהקדשים קלים, אך אין לו בו דין קנייני ממון רגיל. ונראה לבאר, שיש שני חלקים בקניין האדם: א. בעלות עצמית. ב. בעלות שימושית. ובק"ק בודאי שיש לאדם בעלות שימושית, שהרי יכול להנות מהק"ק. אך אין לו דין של בעלות עצמי, שהרי הם עדיין קדשים קלים. ומפני כך, אי אפשר לקדש אשה ללא בעלות עצמית שהרי כך נעשה קניין מהותי. וכן אם נגנב, משום שאין בעלות עצמית, אזי אין הגנב משלם את הכפל אלא יש לו לשלם רק על הבעלות השימושית. וכן בעניין הנזק, יש לו לשלם רק על הצד שהפסיד המשתמש, ולא מצד האימורים וכן להפך.

רבא מלמד אותנו שנכסים שאין בהם מעילה, אין בהם דין של מעילה ואלו נכסי הדיוט. אם כך שואלת הגמרא מדוע לא נאמר נכסי הדיוט חייבים בנזיקין? וכך לשון הגמרא (שם):

רבא אמר: מאי נכסים שאין בהם מעילה? נכסים שאין בהם דין מעילה, ומאי נינהו? דהדיוט. וליתני: דהדיוט! קשיא.

הגמרא נשארת בקשיא, משום שהמשנה אומרת נכסים שאין בהם מעילה חייבים ולא נכסי הדיוט! הגאונים קיבלו שבכל מימרא בגמרא שהמסקנה היא קשיא, אין זה פירכא ודחייא, אלא שלא דרך הגמרא לתרץ את הקושיא באותה תבנית. ובצורה עמוקה, יש כאן עניינים נסתרים שאין דרך הגמרא להביא אותם בצורה פשוטה. ואולי נוכל להיעזר ברש"י בביאור דברי רבא, וכך לשונו (ד"ה רבא):

מעילה דמתניתין לא תידוק מיניה הא מקדש קדשי אלא ה"ק **שאין בהם דין מעילה שאין בהם שום קדושה לשמים דבקדושת שמים שייכא דין מעילה כגון קדשי קדשים**.

רש"י מבאר שנכסים שאין בהם מעילה- אין בהם שום קדושה לשמיים. ובאמת יש לנו דינים כגון, אדם שאוכל ללא ברכה, שחז"ל הדגישו שהוא מועל בקדשים, ולא כאלו מעל! (עיי' ברכות לה:). כלומר, יש קדושה גם בנכסי הדיוט, חז"ל מלמדים אותנו שיש נכסים שאין בהם מעילה- למרות שיש בהם קדושה (עיי' שיטת ר"י הגלילי). ובאמת קשיא, על פשטי הדברים, מדוע לא כתבה המשנה נכסי הדיוט?! והתשובה, היא משום שנכסי הדיוט אין בהם מעילה, למרות שיש בהם קדושה מסוימת- אבל לא קדושת שמיים כאמור ברש"י.

וכן, כל מושג הנזק מנותק מהשמיים. והארץ היתה תוהו ובוהו, אך במרומי השמיים יש שלום- עושה שלום במרומיו. ולכן כל נושא קדושת השמיים מנותקים מעולם הנזק, נראה שהתורה מדגישה, שכל הנזק כלפי השמיים הוא נזק למזיק, וכך מבאר הרש"ר הירש את העניין (שמות בא,לה):

ויש לומר כמה טעמים בדיון זה. אפשר שאומרים לו למזיק: דבר שאיבדת - לא לגבוה איבדת אלא לעצמך איבדת. אפשר שרצתה תורה שחפצי שמים לא יידונו בדיני אדם; ואפשר גם שאמרה תורה: "אין נזקין לגבוה", שכן תשלומי פיצויים לגבוה עלולים לטשטש את עיקר מהות הפשע, דהיינו שליחות יד המזיק בחזון המקדש, שהחפץ הניזק הוא נושא ומייצגו. יהיה הטעם אשר יהיה, דבר זה שריר וקיים: על - פי חוקי התורה הזאת אפשר שאדם יתוך את ארון ברית הקודש, יקרע את פרוכת הקודש לגזרים, יאבד בידים את כלי המקדש, ישמיד את כל אוצר בית המקדש - ולא ימצא על פני כל הארץ דיין, אשר מוסמך לדון אותו לתשלום כלשהו, ולו רק פרוטה אחת. עובדה זו יחידה במינה ואין כמותה בקרב משפטי עמי העולם.

בחרה המשנה לומר דווקא, נכסים שאין בהם מעילה בצורת השלילה, כדי שנבין את יחס הנזק כלפי קדושת השמיים.